

Hishtadlus and Bitachon

Show# 49 | December 26rd 2015

רמב"ן פרשת לך לך (יב, י)

ויהי רעב בארץ - הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הבצורת, והמצרים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו, והקב"ה נקם נקמתם בנגעים גדולים, והוציאו משם במקנה בכסף ובזהב, וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלחם:

ורמז אליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ, והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר (שמות א כב) וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד, והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ. לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים. והענין הזה פרשוהו בבראשית רבה (מ ו) רבי פנחס בשם רבי אושעיא אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם צא וכבוש את הדרך לפני בניך, ואתה מוצא כל מה שכתוב באברהם כתוב בבניו, באברהם כתוב ויהי רעב בארץ, בישראל כתיב (להלן מה ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ:

ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלהים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עון אשר חטא, כי האלהים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא:

בראשית רבה פרשת וישלח פרשה עה אות ג

וישלח יעקב, ר"ה פתח (משלי כו) מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו, שמואל בר נחמן אמר משל לארכי לסטים שהיה ישן בפרשת דרכים עבר חד ושרי מעיר ליה, א"ל קום לך דבישא שכיח הכא, קם ושרי מקפח ביה א"ל ניער בישא א"ל דמיך הוה ועוררתניה, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב, רבי יהודה ברבי סימון פתח (ירמיה יג) מה תאמרי כי יפקוד עליך ואת למדת אותם עליך אלופים לראש, אמר לו הקדוש ברוך הוא לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב.

רבינו אברהם בן הרמב"ם - ספר המספיק לעובדי ה', בטחון

ומכל הדברים האלה נמצא אני למד, עד כמה שהבנתי מגעת, כי בטחון כזה - שהוא בטחון בנסים מפלאים ובחסדי-אלוה גדולים שמעלתם קרובה למעשי-נס - יתכן רק בזכות רוח-הקדוש ובמצות אלהים, כי בטחת אליהו בענין פרנסתו על-ידי העורבים ואשה אלמנה, וצאתו חוצץ להתנגח עם אחאב ובני-ישראל, והריגת נביאי הבעל, כל אלה בפקדתו ותעלה, כמו שנאמר (שם י"ח, ל"ו): "ובדברך עשיתי את כל-הדברים האלה"⁷, או בהרגשה נבואית ועז-רוח אלהי, כמו שנאמר על יפתח (שופטים י"א, כ"ט): "ותהי על-יפתח רוח ה'"⁸, ועל שמשון (שם י"ד, ו'): "ותצלח עליו

איכה רבה (וילנא) פרשה ד אות טו

לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל, ארבעה מלכים היו מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן דוד ואסא יהושפט וחזקיהו, דוד אמר (תהלים י"ח) ארדפה אויבי ואשיגם וגו', א"ל הקדוש ברוך הוא אני עושה כן הה"ד (שמואל א' ל') ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם, מהו למחרתם ריב"ל אמר לשתי לילות ויום אחד והיה הקדוש ברוך הוא מאיר לו בלילות בזיקין וברקים כמה דתנין תמן על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים, הדא הוא דכתיב (תהלים י"ח) כי אתה תאיר נרי וגו', עמד אסא ואמר אין בי כח להרוג להם אלא אני רודף אותם ואתה עושה, אמר לו אני עושה שנאמר (דברי הימים ב' י"ד) וירדפם אסא וגו' כי נשברו לפני ה' ולפני מחנהו וישאו שלל הרבה מאד, לפני אסא אין כתיב כאן אלא לפני ה' ולפני מחנהו, עמד יהושפט ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה שנאמר (דברי הימים ב' כ') ובעת החלו ברנה ותהלה וגו', עמד חזקיהו ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה שנאמר (מלכים ב' י"ט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו', כמה נשתיר מהן רב אמר עשרה שנאמר (ישעיה י') ונער יכתבם, שכן דרכו של נער להיות כותב יו"ד, ר' אליעזר אומר ששה שכן דרכו של נער להיות שורט שריטה, ר' יהושע אומר חמשה שנאמר (ישעיהו) שנים שלשה גרגרים בראש אמיר, ר' יהודה בר' סימון אמר תשעה הה"ד (ישעיהו י"ז) וארבעה חמשה בסעיפיה פוריה, ר' תנחום בר חנילאי אמר ארבעה עשר הה"ד (ישעיהו י"ז) שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה פוריה, בין כדברי אלו בין כדברי אלו הכל מודים שנבוכדנצר אחד מהם היה, אלא כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא עלה והחריב בהמ"ק אמר לא בעי אלא מצמצמא יתי מיעבד לי כמה דעבד

לסבי, מה עשה בא וישב בדפני של אנטוכיא ושלח נבזראדן רב טבחים להחריב את ירושלים עשה שם שלש שנים ומחצה בכל יום מקיף את ירושלים ולא היה יכול לכבשה וכיון שלא היה יכול לכבוש בקש לחזור, נתן הקדוש ברוך הוא בלבו התחיל ממדד בחומה והיתה שוקעת בכל יום טפחיים ומחצה עד ששקעה כלה, וכיון ששקעה כלה נכנסו השונאים לירושלים, על אותה שעה הוא אומר לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צד עמוד א

למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח, וזה סתום? ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח? לכך נסתתם. מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: רבונו של עולם, אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה, ועשהו משיח. פתחה ואמרה שירה לפניו שנאמר מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק וגו'. אמר שר העולם לפניו: רבונו של עולם, צביונו עשה לצדיק זה! - יצאה בת קול ואמרה: רזי לי רזי לי. אמר נביא: אוי לי, אוי לי, עד מתי? יצאה בת קול ואמרה: בגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו.

דעת חכמה ומוסר חלק א עמוד לז

טו

מזיגת טבע עם למעלה מן הטבע וגודל עבודתה

מוצש"ק בשלח.

נתבאר במאמר הקודם ד"אם אין ד"א אין תורה", דהיינו: כשאין מודים ב"ד"א" הרי זו כפירה ביסודות האמונה, דיסוד האמונה הוא "אחד", שמודה שה' הוא בטבע כמו בלמעלה מן הטבע, ויסוד שתי ההנהגות אינו כ"א "רצונו ית'", וזה ביאורו של "ה' הוא האלקים", ש"ה' " שהוא בלמעלה מן הטבע, הוא ה"אלקים", בהנהגת טבע, והכופר בד"א ממילא כופר הוא גם בתורה. "ואם אין תורה אין ד"א", ז"א דהבירור ש"אל" " הוא בטבע מתברר ע"י הלמעלה מן הטבע, וכשרואים שבהנהגת טבע ישנה ההנהגה שלמעלה מן הטבע, היינו שבהנהגת טבע הוטבעה גם הנהגה שלמעלה מן הטבע שעל זה מורה התורה שכל ענינה הוא בנס נסתר כמבואר ברמב"ן, דמ"כי כל אוכל חלב ונכרתה" אדם מת בדרך הטבע, וכן בכל עונשי התורה, עבירתן הוא בלמעלה מן הטבע ומיתתן הוא בטבע, — מזה מתברר לאדם, שגם מיתת האדם בדרך הטבע מדברים הרגילים כאכילת סם המות וכדומה, היא מאותה סיבה עצמה

שמת בשבילה המחוייב כרת על אכילת חלב. כל יעודי התורה הם בנס נסתר ולא בנגלה, משום דתכליתה של תורה הוא להודיע לנו מהותו של טבע, כמו שבארנו לעיל בשם הרמב"ן דכל ענינם של נסים גלויים הוא רק בכדי להראות על שמו ית' שהוא בטבע, ומתברר בזה ששתי ההנהגות אחת הנה ואי אפשר להפרידן, שהוא מן הנמנע שיהי' לאדם ד"א בלי תורה או תורה בלי ד"א, ש"אם אין תורה אין ד"א ואם אין ד"א אין תורה".

וחזו על דרך מה שאמרו באותה משנה „אם אין דעת אין בינה ואם אין בינה אין דעת“; ויש מן הראשונים שחקרו כיון שאין זה בלי זה, איך אפשר לאדם לתפוס שתי הקצוות יחד שאין לו ממה להתחיל, וצריך לומר בביאור הדברים, שאע"פ שבאמת יש דעה ויש בינה והם שני ענינים, אבל סוד הדברים הוא, שהם כל כך מדובקים ומאוחדים יחד, שאי אפשר בשום אופן לזה בלי זה, שהוא בגדר גרעין שיש בו קמח ומורסן, ואי אפשר בשום אופן לחלק בין הגרעין והמורסן שיהי' גרעין בלי מורסן אע"פ שבאמת הם שני דברים, וכמו כן הוא ענין תורה וד"א, שהם כל כך „אחד“ עד שאי אפשר לתורה בלי ד"א ולד"א בלי תורה.

ועל דרך זה התנהגו האבות וכן חז"ל הק' שמזגו בכל מעשיהם טבע ולמעלה מן הטבע יחד, כמו שאנו מתקנים יין ע"י מהילה ומזיגה של מינים שונים. מצינו ביעקב בשלחו את בנימין, בתחילה לא נתנו ללכת פן יקרנו אסון, ואח"כ מתוך ההכרח אמר לבניו: „אם כן איפא זאת עשו קחו וגו' והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים וגו' וקל שד' יתן לכם רחמים (בראשית מג. יא"ד), וכ' רש"י: „מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם“. ורואים אנו מזה איך שידעו אבותינו הק' את סוד המזיגה. המתנה מזמרת הארץ הלא זהו ענין קיום טבע שנתבאר לנו במאמרינו הקודמים, ומזג יעקב אבינו זה עם תפלה, שהוא למעלה מן הטבע. וזה הי' מגדלותן של אבות, שידעו בדיוק איך לעשות המזיגה של טבע ולמעלה מן הטבע ומספר האחוזים של כל דבר ודבר הנצרך למזיגה זו. ונקודה זו של אי-התפרדות הטבע מלמעלה מן הטבע משתלשלת ועוברת בכל הבריאה משעת יצירתה, שהטבע ולמעלה מן הטבע שלובים ואחוזים תמיד יחד. כתיב (שם ב. ה.) „ואדם אין לעבוד את האדמה“, שהי' כבר זרע וכל הצריך לצמיחה בטבע, ואעפ"כ לא הי' צומח, משום שחסר ענין התפלה, שחסר ה"למעלה מן הטבע", ולא היתה המזיגה.

ועל דרך זה רואים אנו ממטבע של ברכות; בשחרית, ברכת ק"ש הראשונה היא יוצר אור שהיא ברכה על טבע, ואחריה באה ברכה של תורה — ואפי' אם אין הסדר מעכב אבל עכ"פ הלא נסדר ע"פ מכוון —, וכן בערבית ברכה ראשונה „המעריב ערבים“ על טבע, ואחריה „אוהב עמו ישראל“ על תורה. בברכה של „המעביר שנה מעיני“ מטבע הברכה הוא על שניהן יחד, „המעביר שנה“ זהו על טבע, „ויהי רצון שתרגילנו“ וכו' על תורה, והחתימה

דעת חכמה ומוסר

לט

הוא „גומל חסדים טובים“. ולכאורה הלא צריך שתהי' החתימה מעין הפתיחה? וקשה להבין הקשר שבברכה זו, בין „גומל חסדים טובים“ ויהי רצון וכו' ל„המעביר שנה“, אבל עכ"פ כן תקנו הגאונים; ורואים אנו מזה עד כמה טבע ולמעלה מן הטבע הם „אחד“, עד שיכולים להתחיל ברכה על טבע, להמשיכה על תורה ולסיים ב„גומל חסדים טובים“.

ועל דרך זה היתה עבודתו של יעקב אבינו שהבאנו לעיל ש„התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה“, שמוג את הטבע שהוא ענין הדורון עם תפלה שהוא למעלה מן הטבע, דוה היתה עבודתו של יעקב איך למזוג היטב את הטבע עם הלמעלה מן הטבע בפעולותיו בכל מצביו, וקלע אל המטרה בדיוק בהאחחים של כל אחד ואחד, כמה אחחים טבע, וכמה למעלה מן הטבע, וקושי זה של קיום טבע הוא יורגדולו של האדם מתבלט יורתו מן קיום טבע, דלקיימו ולעשות הכל כראוי שלא יהי' בעבודתו זאת אך ורק קיום רצונו ית', שלא יהי' שם אף שמץ ממחשבת „כחי ועוצם ידי“, — זוהי עבודה קשה עד מאד, הרבה יותר מקיום רצון ה' בלמעלה מן הטבע, ולזכות ללמעלה מן הטבע יכולים אך ורק ע"י קיום טבע, ומספיק לנו ביאור זה בכדי שנוכל להבין דברי הספורנו שהבאנום לעיל בענין הדודאים, דאה"נ דע"י הדודאים שהוא קיום טבע לבד זכתה לאה לשבטים, משום דקיום טבע הוא באמת מהדרגות היותר גדולות, וכל שבחו וגדלו של האדם נמדד ע"י מדרגה זו.

ועל דרך זה מתבארים דברי חז"ל: „ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הם דוד ואסא יהושפט וחזקיהו, דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם וגו' א"ל הקב"ה אני עושה כן וכו' עמד אסא ואמר אני אין בי כח להרוג, אלא אני רודף ואתה עושה וכו' עמד יהושפט ואמר אני אין בכחי לא להרוג ולא לרדוף, אלא אני אומר שירה ואתה עושה וכו' עמד חזקיהו ואמר אני אין בכחי לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה, אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה א"ל הקב"ה אני עושה כן" וכו' (ילקוט שמעוני שמואל ב' כב.). וביאור דבריהם ז"ל הוא, כי הגה זה פשוט שחזקיהו וגם אסא באמרם אין בי כח לא היתה כונתם שלא היו גבורים בטבע, אלא שמדדו כל אחד ואחד מה שיש ב„כחם“ בידעם היטב מצבם ומדרגתם, וידע כל אחד בדיוק עד כמה יכול הוא לקיים את המזיגה של טבע עם למעלה מן הטבע, שיהי' שם קיום הטבע כהוגן מבלי מכשול כל דהו וגרעון באמונה, מבלי שיהי' שם שום שמץ מ„כחי ועוצם ידי“, והגה דוד ידע שבכחו לעשות כל המזיגה של קיום טבע עם למעלה מן הטבע בשלמות, שיהי' הכל מכוון לשם שמים, וזו היתה הדרגה היותר עילאית. אסא חש כבר שאין ביכלתו לעשות כל המזיגה כראוי ואין בכחו כ"א לרדוף, וברדיפה לבד יהי' הכל מכוון לשם שמים בכל השלמות, אבל אם אך יהרוג, אז אי אפשר כבר להיות הכל שלם כהוגן, כי אז יוכל

דעת חכמה ומוסר

להיות כבר גרעון בה"לשם שמים" לפי ערך רום מדרגתו. יהושפט ידע שאין בכחו כ"א לומר שירה, ואז יהי' הכל מכוון לשם שמים על צד היותר טוב, אבל יותר כבר "אין בכחו". עד שחזקיהו ידע שאין בכחו כ"א — "אני ישן על מטתי ואתה עושה", שאז יהי' שלם מכל פגם ופחת, אבל אין ב"כחו" — לפי ערך מדרגתו הוא — לעשות אפי' פעולה כל דהו, שלא ינצל מהרהור "כחי ועוצם ידי". — והוא בגדר שתבע הכתוב בחטא מי מריבה "יען לא האמנתם בי" (במדבר כ. יב.), שבחילוק זה שבין הכאה ודיבור הי' כבר מקום תביעה על משה ואהרן "יען לא האמנתם". — ונמצא שהחילוקים ביניהם הי' באופן המזיגה, דוד הי' מווג טבע עם למעלה מן הטבע בכל הצורך, אח"כ הלכה מזיגת הטבע הלך ופחת, עד שבחזקיהו לא היתה כבר מזיגה של טבע כלל בהנהגתו במלחמתו עם שונאיו, ומנהו חז"ל בדרגא היותר קטנה לעומת רום מדרגת השאר.

ו מ ז ה י ו צ א ת ל א ד מ ה ע ר ה נ ו ר א ה , ש י ד ע
 מ ק ו ר ו ש ל ס ו ד ה א פ י ק ו ר ס ו ת ו ה מ י נ ו ת ,
 ש א י נ ו ב ל מ ע ל ה מ ן ה ט ב ע , ש ש ם ה כ ל
 מ א מ י נ י ם , א ל א ה ס כ נ ה ה כ י ג ד ו ל ה ה י א
 ב מ ה ש ב ט ב ע , ע ד ש ח ז ק י ה ו ה י י ר א ו ח ר ד ל ה ו ש י ט י ד ב ש ו ם פ ע ו ל ה ,
 ש א מ ר : " א נ י י ש ן ע ל מ ט ת י " , ש ר ק כ ש א י נ י ע ו ש ה ש ו ם ד ב ר א ז י ה נ ג י ב ט ו ח
 ש א י ן ח ס ר ו ן ב א מ ו נ ת י ו ב ט ח ו נ י , א ב ל י ו ת ר מ ז ה " א י ן ב כ ח י " , ד כ ש נ ג ש י ם ל ע ש ו ת
 ד ב ר מ ה ב ט ב ע , א ז י כ ב ר " ח ז ק י ה ו ה מ ל ך " א י נ ו ב ט ו ח ב ע צ מ ו .

ולמדנו מחז"ל שהדרגא הכי גדולה אינם הנסים אלא הטבע. ודהע"ה שזכה לעשות הכל בטבע כפי המדה שחייב בה האדם נשתבח על זה, ובשבת נ"ג מצינו באחד שנעשה לו נס, ואמר רב יוסף "כמה גדול אדם זה וכו' א"ל אביי אדרבא כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית", והוא דמי שנשתנו לו סדרי בראשית, הרי זוהי הוכחה שאיש זה אינו במדרגת "ד"א", והראי' שלא נתנו לו צרכיו ע"י טבע, ואם כן "כמה גרוע אדם זה".

ותכלית נסי יציאת מצרים שהיו למעלה מן הטבע היו בכדי שיגיעו ישראל למדרגת טבע, היינו שבקיום טבע ובכל הנהגותיהם בטבע תהי' אמונתם בה' ברורה ותייה, ותהי' ההוראה באצבע "זה אלי" במדרגת טבע, שיהיו בקיום הטבע בכל פעולותיהם שלמים באמונה ובטחון, שלא יהי' שם שום הרהור ופגם של "כחי ועוצם ידי", וזהו שאמר הכתוב "למען תדע כי אני ד' בקרב הארץ", ואת זה אנו מכנים שמירת ד"א.

גדלותן של אבות היתה שהיו בתכלית השלמות, והי' בכחן, וע"ז אמרו חז"ל שהאבות שמרו ד"א, ובכל פעולותיהם היתה המזיגה מכוונת ומדויקת, כמו ביעקב שאמר קחו מעט צרי וגו' שהוא טבע וסמך לזה תיכף תפלה, שלא נתפרדו אצלו הטבע מהלמעלה מן הטבע בשום מעשה, וכן היתה

הנהגת חז"ל הק' כולה על דרך זה. ובנחמי' ב': «ויהי בחדש ניסן וגו' ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים וגו' ויאמר לו המלך על מה זה אתה מבקש ואתפלל אל אל' השמים ואומר למלך אם על המלך טוב וגו'». וצריך להתבונן וכי הי' עומד להתפלל טרם שענה למלך, והלא לא הי' שם כ"א שיחה קלה בינו ובין המלך שענהו על שאלתו? ואמנם נאמר שהתפלל תפלה קצרה טרם שענהו, אבל עכ"פ רואים אנו מכאן שלא הוציא הגה מפיו טרם שהתפלל לד'. ומכאן ראינו איך שהטבע עצמו הי' אצלם למעלה מן הטבע, שמאותה המזיגה שבה הלכו אצלם הטבע עם הלמעלה מן הטבע אחזים ושלובים ולעולם לא נפרדו, למדנו ששתיהן היו אצלם «אחד».

דעת חכמה ומוסר חלק א עמוד קיח

מ

„לא כזבו בו“ — יסוד הברכות

ב' דחג הפסח.

נתבאר במאמר הקודם מה שאמרו חז"ל (סנהדרין מב.) «המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה», והבאנו דברי הר"י שבאר דבריהם משום שהירח פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה והאדם בהשקפתו הראשונה מבלי עיון ומחשבה ידמה בלבו שאין ללבנה שום מהלך ומזה תולד אצלו ההכרה, וזהו קבלת פני שכינה. ונתעוררנו שהלא הכרה זו בנוי' על הנחת שקר שהרי ליודעים ומבינים גם סיבוב הלבנה הוא עפ"י מהלך וחשבון ורק בהבטה שטחית באים לידי טעות, ובכ"ז נתנו חז"ל להכרה זו מקום בראש ואמרו «כאילו מקבל פני שכינה». ובארנו שם שבאמת מושג «שקר» ו«אמת» הוא לגמרי אחר ממושגנו; לדון על דבר אם הוא אמת או שקר צריך בהתחשב עם התוצאה הגולדת ממנו, אם התכלית היוצאת הוא שקר אזי גם האמצעי המביא לידי זה הנהו «שקר», אבל מכיון שהטעות במהלך הלבנה מביא לידי תכלית ההכרה א"כ גם אמצעי זה הריהו אמתי ודרוש, ולהפך, ידיעה הבאה לאדם מצד חכמה אם אינה מביאה אותו לידי תכלית הכרה — בחינת כזב הוא. ובארנו שם שהדרך להכרה אינו ע"י חכמה, שהיא רק «אור» אבל אין בכחה לשנות הגוף, וההכרה באה דוקא ע"י שטחיות שאינו אלא טעות.

וזהו מה שאמרו חז"ל «אריב"ל וכו' אתא משה ואמר הא' הגדול הגבור והנורא אתא ירמי' ואמר עכו"ם מקרקרין בהיכלו אי' נוראותיו לא אמר נורא אתא דניאל ואמר עכו"ם משתעבדים בבניו וכו' לא אמר גבור וכו'»

דעת חכמה ומוסר

קיט

ופריך בגמ' 'ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה ועיי"ש שאמרו אר"א מתוך שיודעים בהקב"ה שאמתי הוא לפיכך לא כזבו בו" (יומא ס"ט:). ותמיד אנו מתקשים בדברים אלו מהו ענין "לא כזבו בו", האם אין זה אמת שהבורא ית' הוא גדול גבור ונורא? או האם חסרה לדניאל וחביריו הידיעה בגדולת ה', הלא על "לך ה' הגדולה" אמרו חז"ל (ברכות נח.) "זה מעשה בראשית", והאם אין די במעשה בראשית לבד שיכיר בזה האדם גדולתו ית' וגבורותיו?

והמתבאר בזה שזה פשוט שתכלית עבודת האדם הוא שיגיע לדרגת עבודת ה' וזה כרתו, ואם יאמר האדם "גדול" ואינו מכיר שהוא גדול — שקר ענה בפיו, אע"פ שבאמת הלא הבורא ית' גדול הוא. והוא משום שבאמת מחוייבים אנו להכיר הבורא ית' בלי שום גילויים ומופתים, שזה תורת כל האדם. זרק שאי אפשר לשבח ולפאר להבורא ית' בשבחים שלא היה כרום משום שאין עסק האדם בתפלתו לדבר אודות עצמותו ית', שהתפלה אינה אלא הכרת הנפש את בוראה, ובה במדה שהיא מכירתו בה במדה הורשה לה להיות משבחתו ומפארתו. וכן באמת הותקן מטבע הברכות כמו שמצינו שעל הרעמים הותקן לברך "שכחו וגבורתו מלא עולם", ולכאורה למה דוקא על רעמים, והאם כשאין רעמים אין כחו וגבורתו מלא עולם? האם מהבריאה עצמה אין האדם רואה זאת וצריך הוא דוקא לרעמים? והוא משום שהיה שכחו וגבורתו מלא עולם משיג האדם רק ע"י רעמים, ואם יאמר כן האדם שלא בשעת רעמים הר"ז בחינת "כזבו

בו", שזהו סוד הברכות שטרם שהגיע האדם לידי הכרת הנאמר בברכה זו אינו רשאי לברך. וכן ברכת "אתה גבור" שמונים כאן גבורות ה', "סומך נופלים ורופא חולים ומתיך אסורים", והורונו חז"ל שההכרה בגבורתו הוא מזה ש"סומך נופלים", ולכאורה למה דוקא "נופלים", וכי יש אדם שאינו צריך למשענתו ית'. וכן "רופא חולים", וכי רק חולים הוא רופא והאם באמת ישנם חילוקים בין בריאים וחולים? היוכל להיות לנו צל של ספק שבריא הולך בלי משענה ממנו ית'? ואמנם ודאי שכן הוא, אבל נחפש נא בעולם כלו, הרי אף אדם אחד לא ימצא שיהי' בדרגא כזו שיוכל לומר "רופא בריאים". ואם אינו בדרגא זו והוא אומר כן הריהו שקר ולא ניתן לאמרו כי אין זה בא מצד הכרתו.

וזהו שאמרו חז"ל "מתוך שיודעים בהקב"ה שאמיתי הוא לא כזבו בו", שמדדו דניאל וחביריו כחות נפשם והכרתם שמו ית' וע"כ לא אמרו הגדול הגבור והנורא, אע"פ שדניאל ידע גדלותו ית' בשכלו ובחכמתו אבל כיון ש"עכו"ם מקרקין בהיכלו אי' גבורותיו", במצב זה חש כבר בעצמו ובכחותיו שאין ביכלתו שוב לומר הגבור דזה יהי' שקר, שאפילו דניאל נתירא מלומר זאת משום שידע שדבר זה אינו בהכרת נפשו, שב"הכרה" — שם אין מועלת החכמה והאור. ודאי שאילו לא היו עכו"ם מקרקין הי'

גם דניאל וחביריו מכירים גדלותו ית', שאז הי' מתקיים הכתוב (דברים כת, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא" והיו כולם מכירים זאת. אבל במצבם הם גם "דניאל וחביריו" "לא כזבו בו". וזוהי הערה גוראה מהי ה כ ר ה, שגם דניאל אחרי כל האור הגדול שהושפע עליו לא יכול עי"ז לבוא לידי סוד ההכרה.

וזוהי באמת הרגשת מאמרם ז"ל (שבת קנג.) שהזכרנוהו כבר (לעיל מא' לח) שהורה ר"א לתלמידיו הדרך לתשובה. תלמידיו של ר"א שהם ר"ע וחביריו, אחרי כל גדלותם ורוממותם בכל זאת הדרך לתשובה אינו כמו שרצו הם ע"י עמקות, הבנה, התבוננות ועיון, רק על דרך שלמדם הוא "שוב יום אחד לפני מיתתך", מחשבה שטחית שבשטחית שאינה שייכת כלל לחכמה. אבל סוד הדברים הוא שרק עי"ז באים לתכלית ההכרה שיוצא מזה "תשובה ומע"ט", והוא סוד גדול ורם שרק ר"א יכול לגלותו שרק זהו הדרך היחידי והעצה היחידית בכדי שיתפעל ה"גוף" ויתקבל התכלית הדרוש. וזהו מה שאחז"ל (ילקוט שמעוני שמואל ב' כב) הבאנו לעיל (מא' טו) "ארבעה מלכים היו מה שתבע זה לא תבע זה וכו' דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם וכו' עמד אסא ואמר אני אין בי כח להרוג אלא אני רודף ואתה עושה וכו', עמד יהושפט ואמר אני אין בכחי לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה וכו' עמד חזקיהו ואמר אני אין בכחי אף לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה". וביאור "אין בכחי" הוא שכל אחד מדד דרגתו ובחינתו באמונה ובטחון עד כמה "יש בכחו". ולכאורה תמוה לנו שאלת חזקיהו "אני ישן על מטתי", כיון שיש חיוב לקיים טבע, איך שאל דבר כזה, והוא משום דכיון דהיסוד הוא אמונה

ובטחון, וחזקיהו ירד לעומק כחותיו והרגיש בעצמו שאם שוכב הוא על משכבו בלי לעשות מאומה ובבקר בהקיצו משנתו מוצא הוא ק"פ אלף איש נהרגים מבלי שנקף אצבעו בזה, אז מ כ י ר הוא ושלם באמונתו, אבל אם רק יצטרך לעשות דבר מה אפילו רק "לומר שיחה", אז אף ח ז ק י ה ו ה מ ל ך אינו בטוח כבר בעצמו, שאם רק ישית ידו קצת בזה שוב אינו שלם באמונתו ובטחונו, ומבלי "אמונה ובטחון" הלא גם ח ז ק י ה ו ה מ ל ך אינו ולא כלום, וא"כ הלא באמת א"א לו כ"א "אני ישן על מטתי", וזהו שהזכרנו שאין בעולם אף אחד שיוכל לומר "ורופא בריאים". וכן יהושפט מדד מדרגתו שיש בכחו גם לומר שירה שאם אך לא ירדוף כבר יהי' שלם לגמרי באמונה כמו חזקיהו המלך בישנו על מטתו, וזו היא דרגא יותר גדולה. וכן אסא הי' בכחו גם לרדוף, שאפילו ב"רדיפה" לא יהי' שום גרעון ופחת באמונתו, אבל "להרוג" — לא ולא, זה כבר אין בכחו, שם הריהו כבר בסכנה. עד שדוד דרגתו היתה רוממה כל כך שבכחו הי' לרדוף ולהרוג, שאחרי עשותו הכל בעצמו, רדף והרג, בכ"ז הי' שלם כ"כ באמונתו ובטחונו שלא התגנב שם שום צל כל דהו כמו בחזקיהו המלך בקומו משנתו

בראיתו שק"פ אלף איש נהרגו ע"י מלאך ה' מבלי שיהי' לעצמו בזה שום חלק ומעשה כל דהו.

וזהו מה שביארנו שחכמה והכרה הם שני דברים, שהכרה היא התפעלות הגוף, וזוהי סתירה לגמרי למושג החכמה. זהאם הי' חסר לאסא יהושפט וחזקיהו ידיעה שה' הוא העושה והפועל כל אלה, ולמה פחדו כ"כ ממעשה עצמי, האם בעשותם זאת בעצמם לא היו יודעים שהכל מאת ה', ורואים אנו שאעפ"כ, אע"פ שלא הי' להם אף צל של ספק שהכל הוא מה' יתברך, בכל זאת ירא ח ז ק י ה ו ופחד מעשות דבר מה, שאחרי כל חכמתו אם יעשה זאת אזי כבר אינו מ כ י ר, והוא בבחינת "כזבו בו".

ואמרו חז"ל (פסחים קטז:): "חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנא' בעבור זה עשה ה' לי וכו', ומי שהוא בקי בדרך התלמוד יודע הוא שאין דרכו להביא על חכמה ומוסר ראי' מן הכתובים, שאם נאמר שה"חייב אדם" הוא הרגשה מוסרית של עיון חכמה ומחשבה לא הי' מביא על זה בעל התלמוד ראי' מן הכתוב, והוא מה שבארנו שאין כאן כונת הכתוב על עיון חכמה וחקירה כ"א על מעשה המצות, שהאדם חייב ש י ע ש ה מ י ו צ א י מ צ ר י מ מ ש . וסגולה זו הרי היא רק במעשי המצות לבד כמו שאמרו (סנהדרין צט:): "ועשיתם עצמכם", וכל מה שמרבה לספר ביציאת מצרים גופו משובח יותר ויותר ונעשה מיוצאי מצרים. ורק באופן שסדרו בעל ההגדה, ע"י הסדר וכו', יושג תכלית זה, דבחכמה גם רשעים יודעים שדרכם שאולה (שבת לא:): שנאמר (תהלים מט, יד) "ואחריהם בפיהם ירצו סלה", שידיעה זו יש להם, אבל לידי מעשה לא יבואו מזה, שלבם "בריא להם כאולם"; כ י ל כ ר ה צ ר י כ ע ב ו ד ה אחרת לגמרי והוא מעשה ה מ צ ו ת , ועל סדר שסדר לנו בעל ההגדה שבוה יש הסגולה לשנות את האדם ולעשותו מ"יוצאי מצרים" כמו שחיבתו תורה.

מו

מציאותם של ישראל למעלה מן הטבע

חוצאי החג.

במאמרים הקודמים בארנו שהכלל ישראל זכו ביצי"מ שהם עצמם נעשו למעלה מן הטבע, ואמרנו שע"ז נאמר „אשרי העם שככת לר' שבלי טורח ובלי עמל מציאות הלמעלה מן הטבע פשוטה ונגלית אצלם לגמרי. וכאן נביא דוגמא מסגולתם ומעלתם של ישראל שתורה לנו על מציאותם ומהותם הלזו.

„אשר חלק ה' אלי אתם לכל העמים“ (דברים ד'), וכ' רש"י „ד"א לאלהות לא מנען מלטעות אחריהן אלא החליקן בדברי הבליהן“, ז"א כי הדברים חלקים בעיניהם. „ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים“ — ע"י יצי"מ, „אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים“ (במדבר טו, מא), היינו שלמעלה מן הטבע נעשית עצמנו ובשרנו, ז"א דמהותו של הכלל ישראל הריהו עד ומופת נאמן על למעלה מן הטבע, כי מציאות זו נחקקה בנו וחכינו להיות „עם קדוש אתה לה' אלקיך“ (דברים ז, ו) ו„להיות לו לעם נחלה“. תהו „בצאת ישראל ממצרים וגו' היתה יהודה לקדשו וגו'“. ותהו הסוד שע"ז משוקצה ומרוחקה מישראל בתכלית הריחוק והשיקוף ואין לישראל אף נסיון כל דהו לסור אחרי ע"ז, משום דהכלל ישראל בעצמו הוא למעלה מן הטבע, וזהו ביטול היצר, דבלא ביטול היצר הרי מצינו בסנהדרין ק"ב דאמר לו מנשה לרב אשי, „אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי“, ואיך זה בטל יצרא דעבו"ז מהכלל ישראל מכל וכל והוא אצלם בבחינת לע"ל שעל אותו זמן נאמר (ישעי' ב, יח"ט) „והאלילים כליל יחלוף, ובאו במערות צורים ובמחלות עפר“, שיטתרו מחרפה ובושה והוא משום דישראל הם בבחינת למעלה מן הטבע. „הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא“ (במדבר כ"ג) וכ' רש"י „כשהן עומדים משנתם שחרית הם מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש טלית לקרות את שמע

ולהניח תפילין“. אנו רגילין במעשים אלו כ"כ עד שהם אינם מעוררים בנו שום התפעלות, אבל פוק חזי איך שחז"ל הקדושים העירונו ע"ז ואמרו שזהו „גבורת ארי“, ז"א שבדרגא של טבע הדבר רחוק מאד ואין יכול להיות כ"א בדרגת „למעלה מן הטבע“.

מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד על צוויך שעה אחת והרי בניך ממתנינים לערלה ג' שנים“ (ויק"ר פ' כ"ה) — מעלה רמה ונפלאה זו היא רק בלמעלה מן הטבע.

„סוגה בשושנים“ (שה"ש ז') — כ' רש"י: „גדורה ומסויגת בגדר שושנים וכ' אמרה לו וכ' הופך פניו לצד אחר ולא נשכו נחש ולא עקרב

דעת חכמה ומוסר

קמא

עוקצו, אין זאת כ"א למעלה מן הטבע, וכן "הרי שעובר בדרך וראה ביכורות בראשי תאנים פשט ידו ליטול אומרים לו של בעלים הם הוא מושך ידו מפני הגזל הרי סוגה בשושנים". נתבונן נא איך שחז"ל עמדו על דבר זה ואיך שהשתוממו עליו "מי גרם לו שלא יקרב לה, איזה כותל ברזל יש ביניהם ואיזה עמוד ברזל ביניהם איזה נחש נשכו ואיזה עקרב עקצו" (שה"ש רבה) — אין זה כ"א למעלה מן הטבע, וכן "מי שהביאו לו תמחוי של חתיכות אמרו לו חלב נפל שם ומשך ידו ולא טעמו מי גרם לו שלא לטעום איזה נחש נשכו וכו'" — אין זה כ"א למעלה מן הטבע, שזה שאצל הכלל ישראל אין זה נחשב אפילו לנסיון, שכ"כ מושרש דבר זה בלבם ומוטבע בהם, אין זה רק משום שזכו הכלל ישראל להיות למעלה מן הטבע.

ומציאות של למעלה מן הטבע ערכה כל כך גדול עד שאין ערוך לה בכל הדברים הטבעיים, כשהכתוב מדבר אודות תורה הוא אומר "לא תסלה בכתם אופיר" "לא יערכנה זהב וזכוכית" (איוב כח, טז"ו) "יקרה היא מפנינים" (משלי ג, טו), "ז"א שאין שום דבר שישווה לה, שאין שום דבר בעולם שיהי' דוגמתה, "כל חפציה לא ישוו בה" (שם) — אחז"ל (עיין ירושלמי פאה פ"א ה"א) אפילו חפצי שמים, כשרוצים אנו להשיג ערכה של תורה צריך להתבונן תחילה בערך של "למעלה מן הטבע", בערך "חפצי שמים" שכל חפציה לא ישוו בהם, ואח"כ מזה נוכל להשיג רוממות ערכה של התורה הק' שאפי' "חפצי שמים", היינו "למעלה מן הטבע", לא ישוו בה.

אמרו חז"ל "אשרי הדור שעונותיו ספורים", בדור המדבר מנו חז"ל רק ארבעה חטאים ולא יותר, ואין לנו בזה שום ציור ושום מושג, איך זה יתכן שבדור של הרבה רבבות לא יהיו כ"א ארבעה חטאים ולא יותר, דמי שעונותיו רבו ועצמו כחול הים באמת לא יוכל לשער בנפשו דבר שכזה, ובאמת שאי אפשר לנו להשיג ציור בזה, שהרי זוהי דרגא של "למעלה מן הטבע"; דזהו כלל גדול שמי שאינו בדרגת חבירו לא יוכל בשום אופן להבינו ולהשיג מצבו, שבעיניו הרי הוא דבר אי-אפשרי בעת שלבעל הדרגא ההיא הדבר פשוט עד מאד, למשל: כעסן אין מובן לו כלל איך יוכל חבירו שלא לכעוס, במצב שהוא במקומו הי' כבר מלא חמה, וכן בעל כבוד

וכל בעל מדה, איש מהם לא יוכל להבין איך יוכל חבירו להיות משונה ממנו, בה בעונה שלחבירו הדבר פשוט עד מאד, שכל כך קל לו שלא לכעוס וכו'; דהכלל הוא שאי אפשר לו בשום אופן להבין את חבירו בעוד שהנהו בדרגת "למעלה מן הטבע", ובאמת עצה נכונה היא למי שמושחת באיזה מדה, שיתבונן בחבירו שאינו מושחת במדה ההיא ויראה איך שחבירו הוא בבחינת "לא נשכו נחש".

יודע אני מגדול אחד בימינו שהי' מפורסם לצדיק, וכשנודמן לי לראותו התבוננתי במה כחו גדול יותר מכל בני דורו, ולא נזדמן לי באותה שעה לראות בו אלא זה שהי' נבדל מכל אנשי דורו בכל מעשיו ופעולותיו; והי'

הדבר מפליא עד מאד שלא הי' מעשה ופעולה שיהי' למי שהוא השתוות לו, בין במאכלו ומשתהו בין בכל פעולותיו, תהי' הראי' הכי גדולה שהוא נעלה ומרומם מכל אנשי דורו. „בצאת ישראל ממצרים וגו' היתה יהודה לקדשו“ — הזכות שלהם הוא זה שנפרשו ונבדלו מכל העולם כלו.

„ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי זכר א"ר לוי כל מעשיהן של ישראל משונין מן אוה"ע בחרישתן בוריעתן בנטיעתן בקצירתן בעימורן בדישן בגרניהון ביקביהן בגנותיהן בבכורותיהן בשרון בתגלחתן במנין (שהש"ר פ"ו), „ששים המה מלכות“ — זה אוה"ע (שם), „אחת היא יונתי תמתי“ (שה"ש ו, ט) לשון רש"י: ומכולם אחת היא הנבחרת לי. „המעלה אתכם מארץ מצרים“ (ויקרא יא, מה), — לשון „עילוי“. (שם ברש"י), שגופן ממש נתעלה ונודרך, עד שגופו של ישראל מובדל ומופרש ואין לו שום התדמות לגופו של אוה"ע, שכל אברי הכלל ישראל מובדלים ומחולקים הם לגמרי משאר אוה"ע וא"א בשום ענין ואופן להיות כזה אצל שאר אוה"ע, שזו „למעלה מן הטבע“. „עיניך יונים“ — עיניך זה משה ואהרן. האם נוכל להשיג ציור בתמונתו של הכלל ישראל אם „עיניו“ הם משה ואהרן, „הנך יפה רעייתי הנך יפה עיניך יונים“ — „כלה שעייניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה“ (תענית כד); ונצייד לנו: „עיניך“ הם סנהדרין — „עיני העדה“, „משה ואהרן“, הדור שזכה ש„עיניו“ יהיו „משה ואהרן“, האם יהי' אחד בדור ההוא, בגוף ההוא, שיצטרך בדיקה, כשמתבוננים אנו בכל פרט ופרט של הכלל ישראל בכל מצוה ומצוה, או נראה שכל־דהו משלהם הוא למעלה מן הטבע. מהכלל דגים על הפרט, כשמתבוננים ורואים את הכלל שהנהו „למעלה מן הטבע“ חזו בא מסגולת התורה, מזה רואים שכל פרט ופרט שבהם, כל מצוה ומצוה, מעלתה וסגולתה היא לזכך את האדם ולהעלותו לידי דרגא שהגוף יתעלה וישתנה לגמרי, עד שכתב הר"י מסלנט בביאורו אהא שאמרו חז"ל (אדר"ג ו, ב) מעשה בר"ע שראה אבן שנעשה בו חור מהטפות שנפלו עליו ודן קל וחומר מאבן שכל טפה וטפה עושה עליו רושם, כן כל מעשה של מצוה בהכרח שתעשה רושם על הנפש שגם הגוף ישתנה ויתעלה במדרגתו. „היתה יהודה לקדשו“ — שהכלל ישראל נודרך ונתעלה ונעשה הוא עצמו למעלה מן הטבע, דאיש ישראל הוא מציאות של דבר קדוש גם בגופו ולא רק בנשמתו. „הים ראה וינוס“ — וכי מי גרם לו לים שינוס, הלא גופו של משרע"ה — „גטה את ירך על הים ובקעהו“, ז"א דכשהרים משה ידו על הים גרתע הים ונסוג לאחור; וצריך להבין זאת בתכלית הפשטות, כשראה הים ידו של משר"ר, כשראה יד קדושה כידו של משר"ר, גרתע ונסוג לאחור. וזהו „ששלמי אומתנו מחדשים גסים ונפלאות בעולם“, משום דמהותם הוא למעלה מן הטבע שזכו לו רק ע"י יצי"מ כמו שבארנו.

יסוד יצי"מ הוא שזכו ישראל מזה ל„אמונה ובטחון“ — „לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה“ (ירמי' ב, ב) והוא משום דאה"ג, דדוקא מיצי"מ

דעת חכמה ומוסר

קמג

זוכים לאמונה ובטחון, דמדות „אמונה ובטחון“ הוא למעלה מן הטבע. כשיתבונן האדם בכחות גפשו יראה שלכל המדות יש לו שייכות לפי מצבו, אבל לאמונה ובטחון אין לו שייכות כל עיקר. כשישאלוהו אם יוכל להוזהר מכעס, יענה בחיוב, וכן בכל מדה ומדה הי' עונה שינסה, אבל באמונה ובטחון — בזה אובד עצות הוא, מרגיש הוא שאין לו שום פתח כניסה והתיחסות אל המדה ההיא, והוא לגבי זה מומר, ע"ד שכ' הר"י (ש"א ו) שמי שאינו מקבל על גפשו להשמר מחטא ידוע אף שהוא נזהר מכל העבירות הריהו מומר לדבר אחד, כן הוא בענין אמונה ובטחון שכולם הנם בבחינת מומרים אצלה. והוא כמו שבארנו, שאמונה ובטחון הוא בחינה שלמעלה מן הטבע, והרוצה להתנהג בה צריך הוא להכנס ל„למעלה מן הטבע“ ולהעשות כזה. „לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה“ — אין זה דרגא צדדית שזכו לה הכלל ישראל, אלא שזוהי מדרגתם שזכו לה ע"י יצי"מ, שזכו ל„למעלה מן הטבע“, ואמונה ובטחון הם אחוים ודבוקים יחד, שה„עלף“ שלהם הוא כבר למעלה מן הטבע.

אמרו חז"ל (סוטה מח): שמי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר הריהו מקטני אמנה, והוא משום דה„עלף“ של אמונה לפ"מ שבארנו הוא לצאת למדבר ולא יירא ולא יחת, ה„עלף“ שלה הוא „קפיצה אל הים“. ועד"ז צריך להבין מה שנתעוררנו (לעיל מא' טו) איך אמר חזקיהו „אני ישן על מטתי ואתה עושה“ ואיך באמת לא עשה ולא כלום. ולפי דברינו מבואר שדרגת אמונה ובטחון הוא באמת שלא לעשות כלום ב„טבע“, שמדרגתה היא כולה „למעלה מן הטבע“. יסוד יצי"מ הוא שהכלל ישראל נתהווה ונעשה למעלה מן הטבע, ונעשית אצלם דרגא זו פשוטה כדרגת טבע לכל העולם. וזהו ענין קבלת התורה שבזכות ישראל לתורה נעשית בחינה של „למעלה מן הטבע“ לכל אחד ואחד מישראל קמיע התלוי בצוארו של אדם והיא נמצאת אתו תמיד. יצי"מ וקבלת התורה ענין אחד להם, והוא „למעלה מן הטבע“, יסוד יצי"מ הוא אמונה שא"א לזכות אפילו בכל־דהו שבה טרם שיתהפך וישתנה הגוף לגמרי ויעשה „למעלה מן הטבע“, זהו זכית ישראל ביצי"מ. „אילו הוציאנו ממצרים וכו' דינר“ — שיכולים אנו להסתפק בהמעלה הגדולה שעלינו בה והיא בחינת „המעלה אתכם“, שנעשה גופנו קדש קדשים למעלה מן הטבע, וע"ז נאמר „אשרי העם שככה לו“.